

Anton Tomaž Linhart: TA VESELIDAN ali MATIČEK SE ŽENI

Anton Tomaž Linhart (★1756, Radovljica - † 1795, Ljubljana)

Pojmi in elementi za interpretacijo:

- rokoko
- predelava Beaumarchaisove komedije Figarova svatba
- vrste komike
- satira
- monolog

1. življenjepis

Oče je bil po rodu Čeh in je imel nogavičarsko obrt, mati pa je bila Radovljičanka. Družina je bila številna, zato niso lagodno živeli. Radovljiška osnovna šola ga je uspešno pripravila za ljubljansko gimnazijo, ki jo je končal z odličnim uspehom. Potem se je verjetno zaradi gmotnih razmer odločil, da bo menih. Odšel je v stiški cistercijanski samostan, toda to očitno ni bilo zanj. Zagotovo mu je bolj ustrezal študij pravo finančnih ved na Dunaju. O njegovem študiju sicer ni nobenih vesti, vemo le, da se je vrnil v Ljubljano in je bil hudo razočaran ker ni dobil službe. Čez čas je postal slabo plačan škofijski arhivar, po dveh letih pa se mu je posrečilo dobiti državno službo: od skromnega urednika se je s pridnostjo in znanjem povzpел do tajnika deželnega glavarstva. Bil je tudi okrožni šolski komisar. Umrl je zgodaj, saj ni bil star niti 39 let. Trajno mesto v slovenskem slovstvu in kulturi si je pridobil s svojima komedijama in zgodovinopisjem. Prešeren mu je v napisu na nagrobniku po pravici zapisal:

*“Komu Matiček, Micka, hči župana,
ki mar mu je slovenstvo, nista znana?
Slavile, dokler mrtvi se zbudijo,
domače bóte ga talija, klijo.”*

2. delo

Linhart je bil bolj svobodomiseln kot drugi, v njem so najbolj odmevale ideje francoske revolucije. Po začetni poeziji v nemškem jeziku se je lotil **dramatike in zgodovinopisja**. Napisal je komediji **Županova Micka** in **Ta veseli dan ali Matiček se ženi**. Res ju je priredil po tujih predlogah, vendar ju je prilagodil našim razmeram in značilnostim, skratka, ponašil ju je. Prva je bila na veliko veselje slovenskih rodoljubov uprizorjena v Ljubljani v letu francoske revolucije in je pomenila edinstven dogodek za slovensko javno besedo. Obe besedili sta pokazali na veliko moralno moč preprostega slovenskega človeka, ki se je v tem izkazal daleč nad plemiško gospodo. Prav tako jo je prekašal v bistrosti. Linhartova svobodomiselnost je kristalno jasna tudi v njegovem poskusu orisa zgodovine Slovencev. Ni pa obravnaval le »preteklosti slovenskega ozemlja, marveč tudi hrvaškega in srbskega, kolikor ga takrat v oblasti niso imeli Turki«. Zadnje Linhartovo delo je nemško pisana zgodovina *Versuch einer Geschichte von Krain und der übrigen Ländern der Südlichen Slaven Oesterreichs* (Poskus zgodovine Kranjske in drugih dežel južnih Slovanov Avstrije), zaradi prezgodnje smrti je ostalo nedokončano (sega la do 8. stoletja), vendar predstavlja prvo znanstveno-kritično obravnavo slovenske preteklosti, vsebuje tudi izrazite narodnoprerdne poudarke. Izšla je v dveh delih, 1788 in 1791.

3. naslov dela

a/ NASTANEK

V drugi polovici 18. stoletja se je v Evropi marsikaj dogajalo. Moč fevdalcev se je krhala, meščanstvo pa se je krepilo, bogatelo in si želelo pridobiti oblast. Izbruhnila je **velika francoska revolucija (1789)**. Duhovno življenje so razgibavale ideje razsvetljenstva, geslo francoske revolucije je bilo: **“Svoboda, enakost, bratstvo!”** Bilo je kot nalašč tudi za Slovence, toda zgodba našega osvobajanja je bila še dolga. Ni pa dvoma, da so zlasti med slovensko izobraženstvo te ideje zanesle svežo sapo in vzbudile pričakovanja.

Naši najbolj zvesti razsvetljenci so se zbirali okrog barona **Žige Zoisa**, zelo premožnega in tudi sila razgledanega človeka, ki je spodbujal in gmotno podpiral slovstveno delovanje. Vse to je vplivalo na nastanek dela *Ta veseli dan ali Matiček se ženi*.

b/ TEMATIKA

Tematika je/ni

c/ VSEBINA

Igra *Matiček se ženi* se odvija na gradu na Gorenjskem, blizu neke vasi. Matiček in njegova zaročenka si urejata svoje novo prebivališča, ki jima ga je dodelil njun baron. Matičku se niti sanja ne, da jima je baron to sobo dal in ga povišal samo zato, da bi si lahko krajšal čas z njegovo izvoljenko. Ko to izve od Nežke, popolnoma pobesni in napove maščevanje vsem, ki so bili v to goljufijo vpleteni. Kmalu zatem pride Zmešnjava, deželski advokat, ki Matičku pove, da mora za ženo vzeti Smrekarico, ki mu je nekdanj posodila denar. Vse to je napisano v pogodbi. Medtem Tonček, ki je

študent, ki je tam na počitnicah Nežko prosi, naj mu od baronove žene prinese podvezo, da jo bo imel za spomin, ker se vrača v Ljubljano. Nato v sobo pride baron in Tonček se skriva za stol, medtem baron Nežko nagovarja, da jo ljubi. Ko se oglasi Žužek, novi vrtnar, se tudi baron skriva. Tako eden drugega zasačijo; Žužek barona, baron pa Tončka, ki se je ves čas skrival. Matiček pripelje godce in kmečke fante ter dekleta in vsi prosijo barona, če bi jim odstopil grad za zabavo. Matiček nato še prosi barona, če bi na tej zabavi postavil venček Nežki na glavo, saj je on nevesta. Baron se na vse načine umika, a Matiček se ne da prepričati. Nato ga še prosijo, če Tonček lahko ostane v gradu. Baron mu je pripravljen odpustiti neprijetni dogodek, ko ga je zasačil skupaj z županovo hčerjo, a Tonček mora vseeno iti. Matiček pa vse skupaj organizira tako, da bo Tonček ostal, le da bo skrit, saj naj bi on šel v gozdček, kjer naj bi se ponoči dobila baron in Nežka. Ko ga oblačijo v ženske obleke, v sobo pride baron in Tonček se skriva v drugo kamrico, kjer ga baronica zaklene. Baron posumi, da je nekdo notri in zahteva ključ. Ker ga ne dobi, se odloči, da bo nasilno vdrl. Ko odide po potrebno orodje, Tonček uide skozi okno in se pri tem lažje poškoduje. Baron je nato osmešen, ker je imel toliko dela za prazen nič. Težave pa se pojavijo, ko kasneje na zabavi nek pijani fant izda pobeg Tončka baronu, a ga Matiček izmaže. V kasnejšem pogovoru Nežke z baronom mu Nežka obljubi, da bo ponoči prišla v gozdček le, če bo za poroko z Matičkom dobila še doto. Vrh ta komedija doseže v sodbi Matičku, kjer odločajo ali se bo moral poročiti s Smrekarico ali ne. Tu Matiček vse potolče, na koncu pa še najde očeta, ki je Žužek in mati, ki je Smrekarica. V četrtem aktu se Nežka in Baronica pripravljata, kako bosta zasačili, ker je hotel varati svojo ženo. Odvije se tudi ceremonija, kjer pa Nežka pri predaji venčka baronu da listek, da ga vzpodbudi k srečanju ponoči. Za ta zmenek pa zve Matiček, ki pobesni, saj ne ve za Nežkine in baroničine namere, kako jo bosta zagodli baronu. Matiček je pjubosumen, ker ne ve, da bo baronica prišla preoblečena v Nežiko, Nežika pa v baronico, zato jima je priredil "časten sprejem". Ko je vse nared in čakajo, da se prikažeta baron in Nežka, Matiček negoduje nad baronom in ga primerja s seboj. Če ne bi baron imel denarja in oblasti, ne bi bil dober niti za služenje Matičku. Ko se na vrtu pojavita baronica in Nežka, preoblečeni ena v drugo, nastane prava zmešnjava. Najprej Tonček stopi do "Nežke" in jo zapeljuje. Nato pride baron in ko to vidi, pobesni. Tonček uide v lope. Matiček se približa, da bi ju presenetil, a mu baron da zaušnico, misleč, da je Tonček. "Nežka", ki je v resnici baronica, barona sprašuje, če svoje žene ne ljubi več. Dobi odgovor, da jo ima še rad, a pogreša vse, kar ima Nežka. Da ji tudi prstan in dvakratno doto. Z baronom gresta v lope, ker je šel mimo Matiček. Nato baron zbeži. Ko Matiček že hoče sprožiti povod, ga Nežka kot baronica ustavi. Matiček ji nato hlina svojo ljubezen, saj še prej ugotovi, da je to v resnici Nežka. Ko ga začne karati, jo porazi s tem, da ji pove, da je vedel, kdo je ona. Ko se nato baron zopet približa, vidi, da je pri gospe, podobni njegovim ženi, neki možki. Ko ugotovi, da je ta Matiček, ga da prijeti. Nato zapove enega za drugim privleči iz lope. Pokaže se, da so bili notri še Tonček, Jerca, županova hči ter nazadnje še preoblečena Nežka. Baron jo na vse načina obsoja in ji noče udpušiti. Ko pa zve resnico, da je bila "Nežka", s katero je bil malo prej, njegova žena, mora sam prositi za odpuščanje. Ko ga dobi, se vse dobro izteče, baron godce povabi, da naj ostanejo na dvorcu, dokler se Matiček in Nežka ter Žužek in Smrekarica ne poročijo. Na koncu še vsi skupaj zapojó.

d/ SLOG

Komedija je napisana razsvetljsko.

e/ ZUNANJA ZGRADBA

To delo je komedija ali veseloigra v petih dejanjih (aktih). **Komedija** je zvrst dramatike, živo nasprotje tragediji. V veseloigri imamo opraviti s komičnim, lastnostjo, ki je pravo nasprotje tragičnemu (gr. komos, bučen, burkaški, veseli nočni obhod pivskih bratcev). Komedija vzbuja komičnost z govorjenjem, značajske podobe nastopajočih oseb, s položajsko komiko, itd. Ostale sestavine pa so še vedrina, razigranost in satiričnost.

4. elementi in pojmi za interpretacijo

- Rokoko:

(iz fr. rocaille, okrasje iz školjk in kameničja) Slog po baroku, med 1720 in 1728 z jedrom v Franciji. Nemčiji in Italiji. V likovni umetnosti so značilne okrasne, igrive oblike ljubkosti in lahkotnosti. najčisteje se je razvil rokoko v notranji opremi in obrti (porcelan). V literaturi lahkotna, graciozna, družabno zabavna poezija (pastirsko pesništvo, anakreontika ipd.). Pri Slovencih odmev pri Linhartu, Vodniku. V glasbi galantni slog.

- Predelava Beaumarchaisove komedije Figarova svatba:

Ta veseli dan ali Matiček se ženi je priredba francoske igre Figarova svatba. Povedati naj bi hotela, kako preprosti kmetje s svojim preprostim, kmečkim mišljenjem lahko ukanejo gospodo. Ljudem naj bi povedala, naj se uprejo fevdalcem, ki jih izkoriščajo. Delo je priredba, a je popolnoma postavljena in preurejena za naše razmere. Ima klasično zgradbo; zasnova, zaplet, vrh, razplet, razsnova, kjer je vrh v sodbi Matičku.

- Interpretacija dramskega besedila

???

- Komedija

Glej Zunanja zgradba.

- Vrste komike

Komičnost je smeh zbujujoče predstavljanje človeških neumnosti, pretiravanj in enostrahosti, ki se kažejo v nenavadnih položajih (**situacijska komika**), značajih (**značajska**) in govorjenju (**besedna**).

- Satira

(iz lat. *satura* (posoda z raznovrstno mešano vsebino); iz tega prvotnega pomena je že pri Rimljanih nastal izraz za posebno pesniško zvrst, ki smeši, biča, kritično žigosa moralne in druge napake, zmota in razvade itd. V širšem smislu je satira vsaka taka kritičnost, naj se pojavi v liriki, pripovedništvu ali dramatiki.

- Monolog

(gr. *monolog*, samogovor); to je način pripovedovanja, kjer je tvorec govorno tvoren (aktiven ves čas, naslovnik pa govorno trpen (pasiven).

5. zanimive misli

*“Jeza, žalost, le na stran!
Danes je moj veseli dan.”*

6. viri

- G. Kocijan, S. Šimenc: Slovensko slovstvo skozi stoletja, Mladinska knjiga, Ljubljana, 1993
- J. Kos: Književnost, Obzorja Maribor, 1994
- J. Kos: Očrt literarne teorije, DZS, Ljubljana, 1983
- Leksikon, Cankarjeva založba, Ljubljana, 1988
- A. T. Linhart: Ta veseli dan ali Matiček se ženi, Mladinska knjiga, Ljubljana, 1977